
vordering van de Afschaffing der slavernij, maar ook in de *Christelijke Stemmen* gepubliceerd werden.

Toen in 1863 de slavernij dan eindelijk werd afgeschaft, hief de *Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering van de Afschaffing der slavernij* zichzelf op, terwijl het Damescomité verder ging met geld inzamelen voor de hernhutter zendelingen.³³

Concluderende opmerkingen

Vrouwen speelden onmiskenbaar een belangrijke rol in de strijd om de afschaffing van slavernij. Deels was het een eigen en voor die tijd 'typisch vrouwelijke' rol: zij ondersteunden de mannenvereniging door geld in te zamelen, zij beïnvloedden hun echtgenoten en broers en organiseerden handwerkverlotingen. Anderzijds protesteerden ze op dezelfde manier als de mannen: door in petities voor de afschaffing van slavernij te pleiten. Dit waren geen gemengde petities, maar vrouwenpetities die werden gelegitimeerd door te benadrukken dat dit geen politieke stellingname was. Goed beschouwd was het dat wel degelijk, omdat ze zich uitspraken voor wetswijziging. De vrouwen kozen strategieën waarbij ze hun vrouwelijkheid benadrukten. Ze voelden zich verbonden met de slavinnen door de gedeelde ervaring van het vrouw, echtgenote en moeder zijn. Zo konden ze hen als onmondige en ongelukkige zusters presenteren. Verder konden ze via het vervaardigen en verloten van handwerken hun politieke stellingname acceptabel maken voor zichzelf en voor anderen.

De bekende Réveilvrouwen hielden zich rond het midden van de negentiende eeuw niet in het openbaar bezig met de strijd tegen slavernij, terwijl hun mannen dat wel deden. Dat had waarschijnlijk niet veel te maken met een verschil in geloofsovertuiging. Ook een vrouw als Betsy Groen Van Prinsterer-Van der Hoop zal hoogstwaarschijnlijk slavernij sterk hebben afgekeurd op moreel-religieuze gronden. Het ligt meer voor de hand dat deze deftige Réveilvrouwen passief bleven om redenen van respectabiliteit: het was niet fatsoenlijk voor een vrouw zich openlijk met politiek in te laten.

De Engelse vrouwen in Rotterdam deden dit echter toch. Zij waren geïnspireerd geraakt door Elizabeth Fry en andere Engelse vrouwen. Doordat ze (aangetrouwde) familieleden hadden in Engeland waren ze beter gewend aan het idee dat ook vrouwen, of misschien *juist* vrouwen, zich vanuit hun geloof over maatschappelijke kwesties mochten uitspreken. Dit werd in de andere steden als 'onnederlands' uitgelegd. Zeker in antirevolutionaire ogen was het te radicaal en dus onfatsoenlijk voor een groep vrouwen om op Engelse wijze actie te voeren.

33. [A.A. Bergendahl], *Een woord bij de aanstaande afschaffing der slavernij in Suriname op 1 Julij 1863* (Amsterdam 1862).